

Uri Nooteboom

DE MAAS

De Brabantsche Maas is een heel andere dan de Limburgsche. In het Limburgsche is het een statige en kalme rivier zonder veel kronkels en wendende bochten; zij drinkt het water van de vele rivierkens, die er in uitmonden en loopt als een blauwe hemeltrap door het land. Maar aan de noordelijke grens van Brabant, als de monding niet ver meer in het verschiet ligt, krijgt de rivier spijt, dat de reis nog zoo kort is en wordt grillig en onwillig. Zij krinkelt en kronkelt zich in honderd bochten om haren loop te verlengen en het water schuift traag in de wendende bedding. Des zomers krimpt de stroom tot een smallen blauwen plas tusschen de hoog uit de bedding stekende kribben; des winters zwelt zijn oppervlak uit door de zware regens en het water dat zich dan tusschen de dijken spant, is gevaarlijk. Daarom had men reeds eeuwen geleden, vermoedelijk al in de twaalfde eeuw, enkele gedeelten van de zuidelijke Maasbedijking onopgehoogd gelaten: den bovenmond, beneden Cuyck, over een lengte van 800 meter, en den benedenmond, beneden Linden over een lengte van 2500 meter. En als het water begon te wassen tot aan den overlaat en er daarna overheen liep, klonk een kanonschot door den najaarsstorm of den winternacht. De menschen van de streek hoorden het, namen hun maatregelen en keken uit de vensters over het vlakke land! "De Maas is om", zeiden ze.

Een watervloed stroomde Noord-Brabant binnen, tot om de hoofdstad, die op een eiland kwam te liggen: Den Bosch, rondom blank in het water. De traverse, die het water, eer het geloosd kon worden, te doorlopen had, was ongeveer 46 km lang; de breedte wisselde van 2½ tot 4½ km. De dorpen aan den zuidelijken Maasdijk lagen in de dagen, dat de Beersche overlaat werkte, van God en alle menschen verlaten, want ten noorden stroomde de Maas, breed van dijk tot dijk, ten zuiden lag de traverse van de Beersche Maas onafzienbaar wijd. Zelfs een deel van den grooten verbindingsweg van Nijmegen naar Den Bosch, de Elftweg te Grave, stond onder water. Het verkeer van noord naar zuid moest er doorheen waden, zoolang dit tenminste nog mogelijk was. Die keerende toestand was zoo sinds eeuwen her. De menschen uit de streek wisten eenmaal niet anders en verdroegen het ongemak van het water met de gelatenheid, die een landelijke bevolking van nature eigen is. De overslibbing, die het water meebracht, kon niet opwegen tegen het ongemak en de schade, die het vaak aanrichtte.

Deze overlast was nog niet alles. De Maasbedijkingen waren ondanks den Beerschen overlaat vaak niet sterk genoeg om den druk van het water te keeren. De Westenwind stuwde het water op, bij ijsgang stapelden zich de schotsen tegen den dijk. Het water begon te sijpelen door het dijklichaam of sloeg er in kleine golven overheen. De dijkwacht riep het volk samen om het dreigende gevaar te keeren.

INHOUD
NOOTEBOOM

HOME

AUTEURS

TEKSTEN

KUNST

FOTOGRAFIE

SPECIAAL

BRABANTS

Print Pagina

CuBra

Deze pagina's
verschijnen
onder redactie
van Ben van de
Pol

CULTUREEL BRABANT

CULTUREEL BRABANT

BRABANT

Maar het water en de wind waren den mensch te sterk. In den donkeren avond schreeuwde een stem, dat de dijk het begaf, het water sloeg over de kruin, liep door een smalle geul, of had een heel stuk onderspoeld. De geul werd breeder en het water kreeg vaart, sloeg stuk na stuk van den dijk weg en viel dan het land in. De doorbraak was eerst een kleine waterval, dan een donderende vloed. Aan den teen van den dijk, waar het water met een daverenden val was neergekomen, spoelde het een metersdiepe kolk uit en zoog er het zand en de klei weg. Straks als de overstrooming voorbij was en de dijk was hersteld, lag binnendijks een diep en donker water. Het wiel, zeiden de menschen. In den zomer groeiden er lisschen en riet omheen, op den gladden spiegel bloeiden waterlelies en dotterbloemen. Aan den kant bouwde later een mensch een vriendelijk huis, witgekalkt, met een rieten dak, dat in den gladden waterspiegel werd weerkaatst.

In het noorden stroomt de Maas. Beneden ligt de wijde grasvlakte, de traverse van de Beersche Maas, onbebouwd en onbeboomd. Straks, als de overlaat begint te werken, moet het water een vrije baan vinden om weg te vloeien. Daarom moet de traverse der Beersche Maas onbebouwd blijven. In het zuiden staat de stompe toren van Oss tegen den geelgestreepten Novemberhemel en de zuidelijke einder is smal met verre kerktorens.

Tusschen de Maas en deze vlakte liggen op opgehoogde plaatsen aan de kronkelende dijken de Maasdorpen weggedoken, door twee scheidsmuren van de wereld afgesloten, in het noorden en in het zuiden. Ze liggen omkronkeld door de rivier. Ze loeren met de ruiten van de lage achterhuizen naar den overkant van de Maas of landwaarts in met een achterdochtige blikkering in het glas. Over de Maas varen de ponten af en aan. Van en naar Maas-en-Waal. Er is niet veel stroom meer, de veerbazen hebben een motor op de ponten moeten bouwen, maar ook de motoren der ponten hebben geen haast in deze stille streek. Over de slingerende wegen door de Beersche Maasvlakte komt maar zelden verkeer: leveranties uit Oss, een busdienst met aansluiting op den trein. Alleen het verkeer over den slingerenden dijk, door de dorpen heen, heeft grootere frequentie: de auto's van de ingenieurs van den Waterstaat, de menschen van de werkverschaffing, de handelsreiziger, die zijn toer maakt van Empel naar Ravenstein, de boer, die zijn bieten binnenhaalt en de veldwachter op zijn dagelijkschen tocht. In de dorpen hangt de rust der tijdloosheid. De steden liggen zoover en het water in de Maas stroomt zoo traag. De wind waait er zonder gerucht en de molen draait geluidloos aan den ingang van het dorp.

Lith is een deftig dorp. Het is het gemakkelijkste en voornaamste dorp langs de Maas, schreef Van der Aa in 1848. Het is rustiger dan welke provinciestad ook in het diepste van den nacht, er heerscht een bescheiden sfeer van zelfverzekerdheid. Er staan mooie oude woningen en het notarishuis met zijn diepen voortuin is één en al

statigheid. In het café tegenover het raadhuis tikt de middag weg aan den slag van den slinger der klok: de vrouw des huizes schenkt den brandewijn met suiker en gaat dan verder de kleeren verstellen. Het gesprek gaat langzaam met korte antwoorden, die zacht klinken in de schemering van den vroegen Novembermiddag. In de dorpsstraat is geen mensch te zien, de kleine etalages glimlachen tegen de gevels van de huizen aan den overkant, in het achterhuis zijn jonge meisjes aan het wasschen en af en toe hoort men den slag van den pompzwengel. Of ze gehoord had van het boek "Het dorp aan de rivier"? Ja, ze had er veel van gehoord, en den dokter, den vroegeren dokter had ze goed gekend en ook den zoon, die nu ergens anders dokterde: toen ze in de buurt lagen met het schip, waren ze met den jongste, die ziek was nog bij hem geweest. De baas van het postkantoor heeft het boek gelezen. Hij vertelt het eenigszins triomfantelijk: en het wiel, dat in het boek voorkwam, lag nevens zijn huis: maar dit was juist dezen zomer volgespoten met de Maaswerken. De Maaswerken! In de dorpen aan dezen kant is een groote verandering op til.

Zoo had eeuwenlang de Maas bijna iederen winter en soms verscheidene malen in een jaar, den sprong gewaagd over den Beerschen overlaat; had velden en weiden blank gezet en de dorpen aan den zuidkant van haar bedding geïsoleerd. Ten slotte kwamen er plannen voor verbeteringen. Het jaar 1926 bracht een periode waarin het water een ongekeende hoogte bereikte. Deze toestand werd oorzaak, dat aan ir. Lely de opdracht werd gegeven: het instellen van een onderzoek omtrent de mogelijkheid tot verbetering van de Maas, zoowel boven als beneden Grave, zoodanig, dat de hooge waterstanden als daarop in Januari 1926 zijn voorgekomen, niet meer te duchten zouden zijn. In Juli 1926 verscheen het gevraagde rapport. Een beperkt plan werd gereedgemaakt, waarvan de kosten werden geraamd op 20 miljoen. Dit plan verkreeg de goedkeuring en men ging tot de uitvoering over.

Die grillige bochten van de Maas: de schippers draaiden met den stroom mee en keerden en wentelden met hun schip van zuid naar noord en van noord naar zuid. En de toren van het dorp, die in het naaste verschieft lag, vertoonde zich dan aan deze, dan aan gene zijde van het schip. Dit was overal zoo bij de Brabantsche Maas en de schippers raasden: "'t Is Megel hier, 't is Megel daar, Ik wou, dat Megel naar den duvel waar!" En ten slotte na uren varens bleef de toren van Megel (Megen) achter hen en draaide een andere toren om het schip, dat zich wendde met de bochten van de Maas mede.

Volgens het beperkte plan zou de rivier beneden Grave van hare tegenwoordige breedte, die ongeveer 70 meter bedraagt, gebracht worden op 110 meter. De verschillende bochten beneden Grave

zouden worden afgesneden, de rivier dieper gemaakt worden en ook het winterbed zou verbeteringen ondergaan. Op twee plaatsen bij Keent en Alem zou de rivier binnendijks door het land moeten worden gelegd, waardoor een nieuwe aanleg van dijken noodig zou zijn. Aangezien door de verkorting, verbreding en verdieping van het zomerbed de vaardiepte, die thans bij geringen afvoer der rivier slechts zeer beperkt is, nog belangrijk zou verminderen, was in het plan de bouw van een stuw met schutsluis opgenomen nabij Lith. Daarnaast zou de oude schutsluis bij het fort St. Andries, die de Waal met de Maas verbindt, vervangen worden door een nieuwe. De stuw te Grave zou met een opening aan den linkeroever worden vergroot. De ontwerper van het definitieve plan, dr. Lely, is gestorven op den dag, dat de eerste aanneming plaats had. Zijn taak werd overgenomen door ir. J. W. de Vries, die het groote werk tot op den dag van vandaag leidde.

Tot Heerewaarden is de Maasverbetering om zoo te zeggen voltooid. Blauw en breed ligt ze in den Novembermiddag als een rechte rivier door het land. Aan de oevers staan de dorpen geteekend in een blauw herfstwaas, en de weg gaat over den nieuwen dijk, waar de vroegere Maasbocht bij Alem zich ten oosten, noorden en westen om het dorp slingerde. Nu ligt in het zuiden de nieuwe rivier en Alem, dat eerst op den zuidelijken Maasoever lag, ligt nu op den noordelijken. In het oosten liggen oplichtend in de helderheid van den dag de heftorens van de schutsluis van het fort St. Andries, die reeds lang in gebruik is. De oude schutsluis is opgeruimd, alleen het oude wankele houten bruggetje duidt nog de plaats aan, waar eens de schepen van Maas en Waal geschut werden. In de nieuwe kolk springt het water omhoog, de schepen worden geschut, en de sluisdeuren worden den hemel in geheven, onhoorbaar en gemakkelijk. Boven in den heftoren draaien de hefmachinerieën. Van de sluis bij St. Andries gaat de tocht over den noordelijken Maasdijk naar Lith, waar de stuw haar voltooiing met rassche schreden nadert. De pont, die ons weer over de rivier brengt, drijft langzaam over, gestuwd door een buitenboordmotor. De wind is opgestoken en de lucht begint te betrekken van zware Novemberwolken.

Hoog uit het land rijzen de torens van het stuwcomplex bij Lith. Even ten oosten van het bedaagde dorp, waar het leven sinds eeuwen zijn rustigen gang gaat, staan de witte torens, beton en glas in het groene land. De torens van de stuw, vlak en wit, de torens van de schutsluis grijzer, in een tint, die meer de granietkleur benadert omdat de betonoppervlakte gebouchardeerd werd. Zakelijke lijnen, verticaal op de horizontale strepen van het leege Novembersche land; aan den eenen kant het veeldakige onregelmatige dorp met zijn spitsen toren, en even verder, de moderne zakelijkheid. Twee scherpe contrasten. De romanschrijver is verdrietig om deze nieuwheid in zijn oud land, maar het rechte en witte dat geheven staat boven het egale, wijde land heeft

een verrassende schoonheid en bekoring.

De stuw werd op het droge gebouwd in de uiterwaarden van Lith in een toekomstig rechte doortrekking van de rivier. Toen de betonwerken van de stuw gereed waren, is benedenstrooms de Maas uit een toegangskanaal gegraven op de halve rivierbreedte om de bokken en andere werktuigen gemakkelijk in den stuwput te kunnen brengen. De lierwerken zijn toen in hun geheel door een bok in de pijlerkoppen geplaatst, waarvan het dak afneembaar was. De 38 m lange schuiven werden per zolderschuit aangevoerd en konden door het toegangskanaal onmiddellijk voor de stuw worden gebracht.

Vroeg in den morgen van den dag, dat de tweede schuif werd geplaatst, werd er reeds gewerkt bij de stuw te Lith. Het was nog op het uur, dat de boer door de schemerige stallen loopt om het vee te gaan melken, het uur dat de morgenster nog hel staat in een lucht, die in lichter en lichter blauw opklaart, dat de maan nog een zwakken glans heeft op het zwaarbedauwde veld. Uit het Oosten spoelt een klaar wit licht aan, doorzichtig als een kristallen water en de dingen der aarde winnen opeens weer een felle kleur. Boven de koppen der pijlers hangen de schijnwerpers te stralen en hun scherp licht rivaliseert met de morgenster. Diep beneden op het blinkende water tusschen de witte betonmuren manoeuvreeren ploegen van mannen op de drie aaneengekoppelde zolderschuiten. Op de middelste schuit liggen pyramidevormige houten stellages, waarop hydraulische vijzels geplaatst zijn, op de vijzels rust de groote blinkend-zwart geteerde schuif. Daar zijn de ingenieurs; er wordt zachtjes gemanoeuvreed, een lier wordt aangedraaid, en er klinkt een stem uit een der heftorens. Af en toe gilt een klein schel fluitje... Het is koud en de bank van de roeiboot, waarmede men op de zolderschuit moet belanden, is nat van dauw en water dat van de riemen druipt.

Een brug invaren, een stuwschuif op zijn plaats brengen, het is allemaal geduldwerk. Het gaat zoo zachtjes, zoo zeker, zoo voorzichtig. De ingenieurs gaan met hun scheppingen zoo voorzichtig om als moeders met haar zuigelingen. De oogen speuren en turen naar allen kant. Bijhalen rechts! Als het gevaarte goed voor de opening van de stuw ligt, beginnen de vijzels te zoemen. Telkens stijgt de schuif, balken worden er ondergebracht en straks als de schuif op hoogte is, wordt zij ingevaren. Op haar plaats gebracht, wordt zij aan de kettingen gehangen. De mannen klimmen in de kettingen als katten in de boomen; er wordt gevierd, gepast, iets naar rechts, iets naar links. Ho!! De morgen gaat voorbij met het ophangen van de tweede schuif. Door de stuwpijlers kan men intusschen heele wandelingen maken, een labyrinth van gangen, trappen en ladders. Boven in de kamers waar de hefwerktuigen staan, met de glazen wanden, heeft men een prachtig vergezicht over het lage land van de Brabantsche Maas. En Lith ligt in de Novemberzon, de molen draait en de Maas loopt met een grooten kronkel naar het noorden... tot Januari. In het noordelijk en zuidelijk landhoofd van de stuw zijn twee vischtrappen

aangebracht. Ten Zuiden van de stuw ligt de schutsluis, die bij elke stuw voor de scheepvaart onontbeerlijk is. Zij vertoont veel overeenkomst met de sluis van St. Andries, eveneens met vier heftorens, die de sluisdeur omhoog heffen.

Reeds duidelijk staan voor en achter de stuw, het verloop van de nieuwe rivier en het schutkanaal afgeteekend, tot aan Lith, waar de nieuwe rivier weer in de oude bedding, die verbreed wordt, mondt. Reeds in 1932 werd overwogen of de werken der Maasverbetering dienstbaar gemaakt konden worden aan de werkverschaffing. Dit bleek bij nader onderzoek zeer goed mogelijk, door den bovengrond van de nieuw te maken riviervakken uit de hand te ontgraven. Sindsdien is er een omvangrijke tak voor den werkverschaffingsdienst ingericht. De werkverschaffing aan de Maas, waaraan vele werklozen uit omliggende en andere gemeenten werken, vertoont ook veel overeenkomst met het vrije bedrijf. Over het algemeen voelt men, vooral de streekarbeider, daardoor het werk niet als werkverschaffing aan. Men werkt "aan de Maas", zooals de gebruikelijke term is.

Grave, 23 Februari 1937, 23 uur - Zeven jaren zijn we er zonder kleerscheuren afgekomen. Zeven jaar, dat de Beersche Overlaat niet heeft gewerkt. Maar nu gaat het op het kantje af. Bij Grave staat de Maas breed als een zee van dijk tot dijk, meer dan een kijk ver. Was, val, was, val, steeds gaat het op en neer, de regen blijft aanhouden en na een korten val seinen nu alle posten weer was.

Langzaam maar zeker is het water van de Maas geklommen de laatste dagen. In Grave staat het hoog tegen de stad aan. Het oude veerhuis in de uiterwaarden ligt als een steil kasteel in het witte, blanke water. Avond is het, stil. Over het water drijven nog de dunne zwarte strepen van de dijken en de lichtjes van verre dorpen zwemmen als lage sterren over de watervlakten.

In Grave gaat het weer den Maasdijk op, den weg naar Gassel; in Gassel links den eenzamen weg, waar in de donkerte de boerderijen zwart gestulpt liggen. De lucht is klaar, dun gedekt met grijze wolken, waardoor de maan haar licht uitzendt als door een gordijn. Achter de dijken slaat het kwelwater hevig omhoog en de landen staan blank, verscheidene boerderijen liggen al afgesloten in de groote vlakten. De nacht is stil en ergens ver vloeit de Maas. De weg gaat als een zwarte streep, door het maanverlichte water. De elektrische gemalen draaien reeds maanden dag en nacht, maar kunnen het water niet meer verwerken. De auto hebben we achter gelaten en we plassen over ondergelopen wegen, over drassig land en natte weiden. De laatste boerderij ligt achter ons en we passeeren het laatste bosch, dat donker tegen den zilveren hemel staat. In de verte roepen de meeuwen en kletteren de eenden. Dan weer over bouwlanden, slijk, modder en water. Daarachter ligt de laatste dunne streep, de dijk van de Beersche

Maas.

De grond wordt vaster onder de voeten. Langs een zeer gelijkmatige helling komen we op den top van den dijk en daarachter drijft de Maas, een wit vergezicht, breed als de zee. De nacht is stil en bijna windloos. Het water rimpelt zachtjes tegen den dijk... nog 40 cm, misschien nog minder, en dan, dan... In het zuid-oosten drijven de eenzame lichten van Groot-Linden, iets meer zuidelijker zwerven de lichten van Beers, water, niets dan water, en daarachter een smalle strook gronds en dan het vlakke land van de Beersche Maas met twee en zeventig dorpen en gehuchten. Een kleine drempel zand, 40 cm hoog, scheidt de Maas nog van een groote oppervlakte van 20.000 ha, waarvan zij bezit dreigt te nemen.

Roermond seint nog was. Tusschen Maastricht en Luik werd reeds val geseind. Zou de Beersche Maas nog gaan werken? In de boerderijen in den omtrek zitten de boeren en zien naar den smallen dijk van de Beersche Maas. Op alle posten is men gespannen en de sluismeester van Grave is op zijn qui vive. In Maastricht werd gistermiddag de hoogste stand bereikt, bijna 40.40 + N.A.P. Deze zal in acht en veertig uur Grave hebben bereikt. Als de Beersche Maas niet werkt dit keer, zal het op het kantje af gaan.

Grave, 25 Februari 1937 - Het water van de Maas blijft wassen tegen den stadswal en de kanonnen, die vroeger het gevaar verkondigden, staan werkeloos. De lucht is grijs van sneeuwbuien, maar slechts traag valt er af en toe een dunne vlok. Er is leven in Grave, het leven van het hoog water.

In de Poort van Kleef is het druk. De Beersche Maas is het onderwerp van den dag. Ingenieurs en opzichters van de Maaswerken, Maaskanter, Maasdilettanten en journalisten. Gerucht loopt over gerucht en gesprek tegen gesprek. "De Beersche Maas werkt". "Nog van geen belang". "Op de plekken waar de Maas overloopt, is de overlaat te laag". Het zal de laatste keer wel zijn. Eeuwen en eeuwen is de Maas Brabant binnengevallen zonder dat zij weerhouden werd. De Maasverbetering is nu al ver gevorderd. Zij zit alleen van boven Megen tot Mook nog in de klem. Beneden Megen is geen gevaar. Waar de Maas verbreed is op honderd en tien meter, staat zij nog niet eens in de uiterwaarden. Een reiziger komt binnen met een bezorgd gezicht: "Of hij nog met zijn wagen Cuyck kan bereiken?" "Neen, zoo'n vaart loopt het nog niet, de weg naar Cuyck staat nog niet onder." Op de standen van Maastricht en Borgharen valt niet meer te rekenen. Deze hoogwaterstand is er het bewijs voor. Ieder hoogwater heeft zijn eigenaardigheden, is steeds een op zichzelf staand feit. De Nederlandsche zijrivieren beneden Maastricht schijnen massa's water aan te voeren, de Roer, de Swalm, de Vierlingsbeek, de Niers en hoe al die andere kleine stroomen mogen heeten. De rivier is boordevol, de watertoevoer der kleine rivieren is de druppel, die de schaal doet

overloopen.

De ingenieurs houden krijgsraad. Om twee uur wordt Venlo opgebeld en het blijkt, dat de waterstand daar stationair is. Ziezo, dan is daar tenminste de top bereikt. Onmiddellijk valt het gesprek weer op den invloed van de Roer op den waterstand. Feitelijk had de Beersche Maas bij dezen stand in Maastricht nog niet mogen werken. De hoogste stand in Maastricht was 45.42 m plus N.A.P. Eerst wanneer het peil in Maastricht 45.50 m plus N.A.P. is, is het kritieke moment voor den Beerschen Overlaat gekomen. Dat dit eerder kwam, kan nergens anders aan te wijten zijn dan aan den abnormalen aanvoer van de zijrivieren beneden Maastricht. De heeren van den Waterstaat zijn in debat geraakt met den rentmeester van Overasselt. Die Maaskanters, die jaren en jaren aan de boorden van de Maas hebben gewoond, die al de nukken van de rivier hebben bestudeerd, ze weten het nog wel iets beter dan de ingenieurs, de mannen van de theorie en de cijfers. Dat meenen ze tenminste.

Dan wordt het krijgsplan voor den middag opgemaakt: de ingenieurs zullen naar het wachthuis van De Reek gaan om daar den stand van zaken op te nemen en de stuwmeester van Grave zal den Beerschen Overlaat, waar hij het laagste is, van Den Tempel tot Villa Nova, afgaan. Wij volgen den laatste. Hij heeft hooge kaplaarzen meegebracht, die tot de heup reiken; de schoenen worden onder de kachel geschoven en dan duikt men met een plof in de diepe schachten. De jas gaat dicht en de auto in gang. Grijs heeft de middag zich over het wijde, vlakke land gezet. Een molen slaat zijn wieken in den valen middag rond en de kerktorens schuiven in den einder. De boomen liggen in hooge rechte reken overal in den horizont en het hakhout trekt grijze strepen: rechts over het land, waar het kwelwater in spiegelende plassen tusschen het groen ligt, links door het golvende water van het winterbed der boordevolle Maas.

De weg draait en wentelt, den dijk af het vlakke land in, langs groote bochten naar de kerk van Gassel en dan naar Beers. Even later is het de weg door het wassende water. In de boerderij, waar we moeten afdraaien, is de bedrijvigheid van den morgen stilgevallen; zij ligt stil op hare terp en de donkere ramen oogen uit over de landerijen, waar het water rondom klimt. Zij zal vannacht niet meer te bereiken zijn. De Veerweg naar Overasselt is vijf honderd meter verder al overstroomd. Spoelend en zwetsend stroomt het water over den weg, zuigt de kiezel bloot en gaat met vlugge ritselingen over de wei aan den anderen kant. Nog even klimt de weg en komt dan op den Overlaat. Het is dadelijk te zien. Sinds dezen morgen is het water nog gestegen; waar de Veerweg den Maasoever raakt, stroomt het water door de geul langs den weg.

De Overlaat. Het water ritselt in kleine golvingen tegen de kruin. Naar de landzijde glooit het talud heel geleidelijk af, want als dit steil zou zijn, zou het water, wanneer het er over heen sloeg, te groote kracht

ontwikkelen. Dicht begroeid is de Overlaat met gras om de uitspoeling van het water zooveel mogelijk tegen te gaan. Gras; drabbig, nat, met molshoopen. Honderd, duizend molshoopen. Dit beteekent duizend lange gangen door den overlaat heen, waardoor het water reeds binnengedrongen is. Duizend mollenburchten door het water belegerd. Men ziet de mollen soms angstig over den grond kruipen; ze voelen nattigheid in den letterlijken zin van het woord en trachten nu te ontkomen. Doch vergeefs. Het water klimt, het water komt.

Gelukkig is intusschen de wind vrij sterk gedraaid. Vanmorgen joeg de wind de golven tegen den overlaat aan, zoodat de golfslag meewerkte tot het overspoelen. Nu is echter de wind zuidelijker, komt iets meer van de landzijde en de golfslag op de kruin is niet meer zoo sterk, maar een andere factor heft het voordeel op: het water is intusschen weer gewassen. Daar waar een troep gakkende meeuwen zit, stroomt het water reeds over een breedte van veertig meter over den overlaat. Een eind verder is het ook al begonnen. Het begint met een klein, smal siepelend beekje, het gras wordt door den stroom platgedrukt en het beekje wordt breder. Nog een stuk verder loopt het water ook over een breedte van dertig meter over den Overlaat. Aan den benedenmond stroelt het, dat het een aard heeft en de laarzen gaan tot over de enkels door het snelstroomende water.

Bij Villa Nova wordt het peil opgenomen. Ettelijke boeren staan er bij elkaar getroeft en bezien de gebeurtenissen met tamelijk rustigen blik. "We komen er nog net neven", zegt de een. "Ja," zegt de ander, "ik heb nog even gewacht met de rog, die op het land lag opgetast, binnen te halen." "Het zal nog wel wat wassen, maar vannacht wordt de hoogste stand bereikt en dan zal het gedaan zijn." De stuwmeester Geurts beaamt het. Als het zoo blijft, dan zal het nog zoo'n vaart niet loopen. Hij kijkt naar de verte. Bij Mook over de heuvels, waar een dichte regensluier hangt. "Maar als de weerberichten niet gunstig worden, dan krijgen we een kleinen val en een stijve rivier en als het dan komt, dan is het leed niet te overzien."

Wanneer we teruggaan, bemerken we, dat op de plaatsen, waar het water over den overlaat liep, de stroom al veel breder is geworden. De breedte van het overstromende water was op sommige plaatsen verdubbeld, op andere plaatsen verdrievoudigd. Bij het punt van uitgang staart de stuwmeester over den Overlaat, die zich naar het oosten nog wel drie kilometer uitstrekt. Bij Linden loopt het ook, zegt hij dan, er komt vannacht nog wel wat bij! Morgen hebben we den top gehad en krijgen we val! Misschien dat het vannacht over een breedte van 250 tot 300 meter gaat loopen. Het water zal echter wel niet den Elftweg van Grave naar Den Bosch bereiken. De gemalen werken nog steeds.

Bij den avondval is er een geruststelling gekomen over het land. In de Poort van Kleef te Grave is het een vredige reünie. Een oude boer drinkt met genoegen zijn borrel en mompelt wat van vroeger: "Neen, tegenwoordig is het niks meer. Vroeger, toen konden we een heelen

winter soms schipperen... en plezier hadden we altijd!!" "Kwam de Maas maar," zegt een andere boer, "dan kregen we tenminste slib op het land." "Ja," zegt hij als de Waterstaatsmannen ongeloovig kijken, "waarom denkte nou, dat de boeren aan de Brabantsche Maaskant hier zooveel rijker zijn dan de boeren aan den Gelderschen Maaskant?" Dan beginnen de verhalen over 1926. Dat was nog eens een tijd. "Het water", zegt er een, "stond bij mij voor het eten twintig centimeter in de huiskamer, ik had eenen spijker in de tafelpoot geslagen om na het eten te kunnen zien, hoeveel het water gestegen was, en toen ik na het eten van de opkamer kwam om te kijken, was niet alleen de spijker niet meer te zien, maar ook de tafel was weggedreven..." De boeren zijn blij, dat het niet zoo'n vaart zal loopen en van den anderen kant hebben ze een beetje spijt...

Hoe het zij, de Beersche Overlaat heeft gewerkt en zal dat vannacht ook nog wel doen, maar veel schade zal hij dezen keer niet aanrichten, want de gemalen rusten niet. En als het weer gunstig is, zal de Beersche Maas dan wellicht voorgoed tot het verleden behooren.

26 Februari 1937 - Na een langdurigen lagen waterstand, begon het water in onze rivieren de vorige week snel te wassen, zoo snel, dat het water binnen enkele dagen drie tot vier meter steeg en er binnen den kortst mogelijken tijd een zeer snelle overgang van laag- tot hoogwater te constateeren viel. Door de radio komen hoogwaterberichten en men spreekt zelfs over het gevaar dat de Beersche Overlaat zal overloopen. De stand van 45.66 m plus N.A.P. is in Maastricht bereikt geweest, een stand ver boven het kritieke punt, waarop in vroeger dagen de Beersche Maas placht te gaan werken.

Echter werd onmiddellijk Zondagavond reeds weer val geseind vanuit Maastricht en de Maasverbetering is zoover inmiddels gevorderd, dat de kans nog niet groot is...

In de voorhaven van het Maas-Waalkanaal, vóór de sluis te Heumen, ligt het inspectievaartuig van den Waterstaat, de "Inspecteur Rose", onder stoom. De dag is grijs van regen, uit het zuid-westen jagen de wolken onder een straffen wind. De regen spat met kringetjes op het holle opgejaagde water. De boot zet koers naar den Heumenschen kop en kiest vandaar de richting naar het westen, de Maas af. Het water staat van dijk tot dijk. Er is aan beide zijden door den regen heen de smalle streep van den dijk zichtbaar, daarachter in een gordijn van regen liggen de boomenreeksen en vereenzaamde huizen. De tocht is een reis over een binnenzee in Nederland. De wind draait meer en meer westelijk tot vlak tegen den stroom in, en de ingenieur kijkt eens bedenkelijk naar de lucht. "Als het weer zoo aanhoudt, en als het zoo regent in België, kon het wel eens hommeles worden met den Beerschen Overlaat."

Het is haast onbegrijpelijk, hoe snel het water wast in de breede

winterbedding van onze rivieren. Als men bedenkt, dat de rivier de vorige week nog geheel in het zomerbed lag en nu het geheele winterbed heeft opgevuld. Dat is een kom die van Maastricht tot aan Grave, om er globaal een slag naar te slaan, een inhoud heeft van 250 miljoen m³, die in vier dagen tijds boordevol werd gevuld. Maar als men daarbij in het oog houdt, dat de Maas bij zulke waterstanden een afvoer heeft van 1200 tot 1500 m³ per seconde en dat één dag 86.400 seconden telt, wordt het begrijpelijk, dat dit proces in zoo korten tijd plaats kan hebben.

De boot dreunt zachtjes voort tegen den wind. De vaart op de Maas is met dit weer en deze waterstanden niet druk, alleen de visschers zijn er met hun schokkers en roeiboortjes, want met regen, stroom en hoog water gaat de visch de uiterwaarden op. Hier op de beneden-Maas wordt nog steeds was geconstateerd. De hoogste golf, die Zaterdagavond in Maastricht werd waargenomen, komt langzaam de Maas afzakken en zal het gebied van de Beersche Maas eerst morgen, dat is Dinsdag, bereiken. Bij den Tempel houdt het schip den noordelijken oever, we zijn inmiddels midden in het gebied van den Beerschen Overlaat gekomen, maar de smalle groene streep op den zuidelijken wal toont, dat de overlaat nog waakt, zij het dat nog slechts een smalle strook den kruin van den overlaat van den sterk bewogen waterspiegel scheidt. Het regent en het stormt immer. Het water spat met een schuimenden waaier voor den voorsteven weg en op de oevers trekken traagzaam stille dorpen voorbij. Straks passeeren we Grave op den linker oever en varen onder de reeds lang geopende stuwbrug.

Ir. v. d. Veen met zijn adjudant staan bij de stuurhut op het hoogste gedeelte van het schip. Hunne oogen turen op het beweeglijk vliegende water van den stroom; hoe de rivier zich gedraagt bij deze hoge waterstanden. Hun blikken meten de snelheid van het water en het kwantum van den afvoer.

Tusschen Grave en Megen liggen de laatste kronkels van een grillige rivier, die men bezig is weg te snijden, de laatste bochten, die een lengte van 7 km beslaan, welke afstand na de doorsnijding zal worden verkort tot 1500 m. Onmiddellijk achter deze laatste wendingen ligt de verbeterde rivier en reeds hier is het met het oog zichtbaar, dat bij Ravenstein de afvoercapaciteit veel grooter is, want beneden de brug te Grave neemt de rivier niet meer het geheele winterbed in. Tusschen de enorme watervlakken liggen nog stukken uiterwaarden, die geheel droog liggen, terwijl ter hoogte van den Overlaat het water bijna een meter over de uiterwaarden stond. Voorbij Keent waren de dijken voor de nieuwe rivier al zoo goed als gereed en reeds was de oude dijk voor een gedeelte weggegraven, waardoor nu het water zich naar binnen stort met sterken val. De nieuwe rivier zal het volgende jaar haar dienst doen. Maar in den Keentschen Polder liggen de pompen klaar voor het geval, dat men op dit door het water ingesloten eiland last zou krijgen

van kwel. De tocht gaat verder, steeds verder naar beneden, tot de boot komt in het pand van de verbeterde rivier en opeens krimpt het breede water van dijk tot dijk, in een breede bedding terug. De uiterwaarden liggen droog en onoverstroomd. De Maasverbetering blijkt werkelijk afdoende; zelfs bij dezen hoogen waterstand verplaatst de nieuwe bedding de geweldige watermassa's met groot gemak, zoodat het geen twijfel lijdt, dat de Beersche Maas binnen enkele jaren met een gerust hart zal kunnen worden gedicht.

In den middag is het weer opgeklaard en het schip vaart over blauw water onder een strakke lucht, een krans van wolken blijft in de verte hangen. Het water trekt sterk en vlak, haast zonder golven door de nieuwe bedding naar zee en de einder is kristalhelder, vol scherpe kleuren onder een dunne zon.

De terugtocht gaat per auto over de Maasdijken. Wendende wegen, over den kruin van den dijk, waar de Maas soms vlak langsheen schuift of waarvan zij ver weg stroomt tot diep het land in. Aan den wal van Ravenstein wordt druk gelost en de pont ligt aan den wal. Een kilometer naar boven is men bezig de snelheid van den stroom op te meten, de knecht van het veer is met een roeiboot naar de gierbootjes gegaan om het ankertouw in orde te brengen. Er is iets met het ankertouw op het gierbootje, want de knecht kan het niet in orde krijgen. Zijn roeiboot heeft een erg schuinen stand, het is nog goed te zien op dezen afstand. Er klinkt opeens een kreet midden op de rivier. De knecht is van de gierboot gevallen of er door den kabel afgetrokken. Er is geloop van de werklieden op den dijk. Er wordt gefloten aan den kant, mannen springen in roeiboeten. Een man springt in de motorboot. Er drijft een mensch in het koude water te midden van de breede Maas. Hij zwemt.

De motorboot vaart op volle kracht, de drenkeling drijft snel af en handen aan de roeispanten reppen zich. De motorboot is er het eerste bij. Maar er is maar één man in de boot. Hoe kan één man tegelijkertijd den motor afzetten en den boei uitgooien? De man in de motorboot steekt een stok toe. De drenkeling grijpt hem, maar de vaart van de boot is te hard dat de drenkeling hem houden kan. Grijp dan toch! maar de boot schiet voorbij en de drenkeling verdwijnt in de diepte. Oogen zoeken het watervlak af. Daar drijft een hoed. De booten zetten dien achterna. Maar de man komt niet meer boven. In het snelle water der rivier drijft een lijk naar zee.

In het stadje Ravenstein verzamelen zich de bewoners rond de redders, die met ledige handen en bedrukte gezichten terugkeeren. De blikken blijven turen over het wijde meedoogenlooze water, maar het is al lang, al lang te laat. De auto rijdt weer, den Maaskant af, door Grave, naar den benedenkant van de Beersche Maas. Een smalle weg langs villa Nova, een kleine boerderij, wit met een rood dak. De bewoner staat te staren aan den oever: de peilschaal wijst 10.30 plus N.A.P. Hij staart over het water. "Ja," zegt de boer, "ik ben er weer

gerust op, het ging snel, Zaterdag stond de Maas nog binnen, maar zij is zoo schielijk gewassen, doch er is reeds val in Maastricht."

Dan door binnenwegen de tocht naar het bovineinde van den overlaat. Daar is de stand 0.73 plus N.A.P. en staat het water nog 65 cm beneden de kruin van den overlaat. 'Er is geen gevaar. Het water zal hier dezen nacht nog wel wassen, maar 60 cm zal de was niet meer halen. Het is maar goed. De boeren hebben er heelemaal nog niet op gerekend, op de landen ligt nog alles ingekuuld, het winterkoren staat boven de voren.

De Maas zal dit keer binnen de dijken blijven, maar ook deze was heeft weer zijn offer gekost.

Uri Nooteboom

18 Januari 1938

